

עטרת צבי

מתורתו של רבנו מרן ראש ישיבת גרודנא הגאון רבי צבי דרבקין שליט"א

"ט"ו באב"

הרמב"ם אינו ספר פיוטים, זה ספר הלכה, ואם הרמב"ם משתמש במלים חריפות אלו הרי שזו היא המציאות, החוטא הוא שנאו משוקץ מרוחק ותועבה לפני המקום, וע"י התשובה הסליחה והמחילה נעשה אהוב נחמד קרוב וידיד.

וברמב"ם שם מבואר שיש לשוב לא רק מהחטאים החמורים אלא צריך לשוב מכל המידות רעות וז"ל הרמב"ם שם (ה"ג): אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההתול ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן מן הכל צריך לחזור בתשובה ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה, שכן מבחינת המרחקים הרי שמידות רעות מרחקות ביותר את האדם מהבורא.

וא"כ מובנת גדלות מעלת יום הכיפורים כיום טוב ויום של שמחה שזוכה לקרבת ה' ולהיות מוכתר בתוארים הללו שכתב הרמב"ם אהוב נחמד וידיד, והרי זה הוא הטוב האמיתי והטוב הנצחי שביקש הקב"ה להנחיל ליצוריו, כמו שכתב המסילת ישרים בכוננת הבריאה ותכליתה.

וא"כ נשאלת השאלה שפתחנו בה היאך משתווה יום טוב זה ליום טוב שנעשה על גמרה של מצוה אחת מתוך כל המצוות של תורה. והיה מורנו הרב מפוניבז' זצ"ל מביא את דברי רבינו גרשום במס' בבא בתרא שכתב יום שפסקו מלכרות עצים למערכה ולפי שעה שהיו עוסקים לכרות עצי המערכה היו מתבטלים מתלמוד תורה אבל אותו יום פסקו ועשאוהו יום טוב שמין ואילך היו עוסקים בתורה, וא"כ היום טוב היה לא על גמרה של מצוה אלא על מה שחזרו לתלמודם.

והיה הרב תמה ושואל מי ומי היו עוסקים בלכרות עצים למערכה בודאי משבט לוי היו כמה עשרות שעוסקים בזה והיו צריכים להפסיק תלמודם כדין מצוה עוברת וכשגמרו לקיים המצוה חזרו לתלמודם בשביל זה נעשה יום טוב, והרי היום טוב היה לכל ישראל אתמהה??

איתא במשנה סוף מסכת תענית: אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים, ובגמ' שם ל' ב' בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה וכו' אלא חמשה עשר באב מאי היא ומביאה הגמ' כמה טעמים לסיבת היום טוב של חמשה עשר באב, ולבסוף מביאה הגמ': רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו יום שפסקו מלכרות עצים למערכה. ודברי הגמ' צריכים ביאור שהרי משמעות דברי רשב"ג שלא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים, שאלו הם זוג של ימים טובים ושניהם שווים בערכם ובחשיבותם ויש ביניהם קשר עניני, והרי כיון שמבואר בגמ' שסיבת היו"ט ביום הכיפורים הוא משום שאית ביה סליחה ומחילה, היאך ישווה לזה היום טוב שנעשה מחמת שפסקו לכרות עצים למערכה שזה לכאורה שמחה לגמרה של מצוה אחת.

כדי לחדד את השאלה - נתבונן על החידוש שנתחדש כאן במשנה שיום הכיפורים הוא יום טוב, אנו יודעים שיום הכיפורים הוא יום נורא, יום אדיר יום המשפט, אבל כאן מבואר שיום הכיפורים הוא יום טוב יום של שמחה, שכן הוא יום סליחה ומחילה, וכדי להבין את המשמעות של סליחה ומחילה יש לנו להתבונן בגודל הענין של חטא, וכשנדע מה ענינו של חטא נבין מה המשמעות של סליחה ומחילה.

חטא מלבד עצם המרד שיש בזה שעובר על ציווי הבורא וזה מחייב עונש, הרי שחטא מרחק את האדם מהקב"ה וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ז מהל' תשובה וז"ל: גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך ונאמר ולא שבתם עדי נאם ה' ונאמר אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב כלומר אם תחזור בתשובה בי תדבק התשובה מקרבת את הרחוקים אמש היה זה "שנאו לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה" והיום הוא "אהוב נחמד קרוב וידיד", וכן אתה מוצא שבלשון שהקב"ה מרחיק החוטאים בה מקרב את השבים בין יחיד בין רבים שנאמר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי.

והיה הרב משיב ע"פ דברי הנפש החיים שכתב - בראשית ברא אלוקים בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראים ראשית, אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, הבריאה נבראה כדי שישראל יעסקו בתורה.

וכתב הנפש החיים בשער ד' פ"א וז"ל: ומאז שנשתלשלה וירדה כביכול ממקור שרשה הנעלם לזה העולם כמאמרם ז"ל, בא משה והורידה לארץ, כל חיותם וקיומם של כל העולמות הוא רק ע"י הבל פינו והגיונינו בה, והאמת בלתי שום ספק כלל, שאם היה העולם כולו מקצה עד קצהו פנוי ח"ו אף רגע אחת ממש מהעסק והתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים והיו לאפס ותהו חס ושלו, וכן שפעת אורם או מיעוטו ח"ו, הכל רק כפי ענין ורוב עסקנו בה. לכן אנו מברכים עליה וחיי עולם נטע בתוכנו, כענין הנטיעה שנטיעתה כדי לעשות פרי להרבות טובה - כן אם אנו מחזיקים בתורה (בתורה הקדושה) בכל כחנו כראוי, אנו מנחילין חיי עד וממשיכים משרשה הנעלם למעלה מכל העולמות, תוספות קדושה וברכה ואור גדול בכל העולמות, זה שכתוב במשלי רבתי (פ"ב) "מכל משמר נצור לבך" שלא תברח מדברי תורה למה "כי ממנו תוצאות חיים" ללמדך שמדברי תורה יוצאין חיים לעולם:

וכיון שכל קיום העולם תלוי בתורה, ובתורה שכלל ישראל לומד, וכיון שא"א שהכל יהיו עוסקים בתורה, שהרי נצטוונו להחזיק במנהג דרך ארץ שיהיה אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה, כמו שנאמר ואספת דגן וגו', הרי שמעיקרא כך נבנתה הקומה והצורה של כלל ישראל, שהתיחד שבט אחד הוא שבט לוי שהוא יהיה העוסק בתורה והוא אינו נוחל נחלה כשאר ישראל אינו יוצא בצבא הוא הלומד והמורה תורה לישראל ועליו מושתת ומתקיים כלל ישראל והעולם כולו וכלל ישראל מחזיק בידו ומקיימו.

וכששבת לוי זה מפסיק תלמודו ויוצא לקיים מצוה עוברת הרי נחלש הלימוד בישיבה דידהו, והרי נחלש האור הגדול שנובע מלימודם והחיי עולם אינם כסדרם, הרי שכלל ישראל אינו רגוע!! הוא חושש!! מקור חיותו אינו מתפקד כראוי, ויש להמשיך לאדם שמחובר לחמץ וכאשר יש צורך להחליף את הבלון ויש להפסיק לרגע את החיבור הרי שהאדם מלא פחד וחרדה, וכאשר חוזר החיבור פורצת ממנו אנחת רווחה, כך זה כאשר בני לוי היו עוסקים במצוה ופסקו מתלמודם, הרי שכלל ישראל נמצאים בחרדה, גמרו לכרות העצים ושבו לתלמודם אז כלל ישראל נרגע ועושה יום טוב, ב"ה החמץ מחובר, החיים מובטחים!

ומעתה יתבאר היטב ענינו של היו"ט של חמשה עשר באב, היום טוב של חמשה עשר באב הוא היום טוב של תורה, היום טוב שמבטא את הערכה לתורה, היום טוב שבו בא לידי ביטוי ההכרה שתורה היא החמץ של החיים ובלעדיה אין לנו חיים.

וא"כ אכן משתווים שני הימים טובים הללו יום הכיפורים וחמשה עשר באב בערכם ובענינם, שכן נאמר אהבת עולם אהבתנו, תורה ומצוות חוקים ומשפטים וגו', ישנם שני דברים שהם המקשרים את האדם לבואר, מצוות ותורה, השמחה שבמחילה דהיינו שלימות האדם במצוות התורה, והשמחה שמקור לימוד התורה שבישראל הוא בשלימות, הם השמחות שמבטאים את ההכרה והערכה לתורה ומצוות.

נמצאים אנו עכשיו במסיבה לכבוד גמרה של תורה סיום הש"ס, ואמנם אין לך יום מתאים יותר לזה מאשר חמשה עשר באב שכפי שדיברנו זה אכן היו"ט שעושה כלל ישראל לכבודה של תורה.

והכי איתא בגמ' שבת קי"ט אמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן יום של סיום מסכת הוא יום טוב, וראיתי בזה פירוש נחמד על המקור שסיום מסכת הוא יום טוב, לא רק שעושים סעודת מצוה לגמרה של תורה אלא יום טוב, ומבארים שהמקור לזה הוא ממה שנאמר במשנה יומא ע' א' יום טוב היה עושה כהן גדול לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקודש, ובפשטות השמחה היא שיצא בשלום ולא נפגע בהיותו בקה"ק, אכן י"א שאין כל סכנה לכה"ג שעושה כדת וכדין במה שנכנס לקה"ק, הסכנה היא לצדוקים שמשנים ממה שהדין אומר הם עלולים להפגע, אבל כה"ג שעושה את מה שנצטווה אין בו כל סכנה, והיו"ט שהיה עושה כה"ג הוא על עצם זה שזכה להכנס למקום שבו גילוי השכינה הגדול ביותר שיש בבריאה, ושם הוא המקום שמסוגל ביותר להדבק בשכינה, וכשכה"ג זכה להכנס לשם ויצא בשלום הרי שזה אצלו יום טוב שזכה למפגש עם השכינה הקדושה.

על התורה כתיב "יקרה היא מפנינים" יקרה היא יותר מכה"ג שנכנס לפני ולפנים, וביאור הדבר ע"פ מש"כ הנפש החיים שקוב"ה ואורייתא חד הם משום שהוא ורצונו חד הם, ואדם שעוסק בתורה עליו נאמר קוב"ה אורייתא וישראל חד הם שע"י עסק התורה אדם דבק בביכול בשכינה עצמה וע"ז נאמר שיקרה היא התורה מכה"ג שנכנס לפני ולפנים, דהיינו שהקירוב לשכינה נעשה יותר ע"י עסק התורה ממה שנעשה ע"י כניסה לקה"ק, וא"כ היה ראוי לכל מי שיושב ולומד דף גמ' לעשות יו"ט, אלא שא"א לעשות כל יום יו"ט עושים את היו"ט בסיום המסכת אבל זה מעין היו"ט שעושה הכה"ג בצאתו מקה"ק.

נדדמנו לפנינו שני הימים טובים לחגוג אותם כאחת היום דט"ו באב שהוא היום טוב שכלל ישראל מבטא את הערכתו ללומדי התורה שבט לוי שחוזרים לתלמודם, וכפי שמבואר ברמב"ם בסוף הל' שמיטה ויובל שכתב וז"ל: ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ל' לשרתו ולעבודו לדעה את יי' והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה יי' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללויים הרי דוד ע"ה אומר יי' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי, ע"כ, הרי שכאשר אין בית המקדש קיים לומדי התורה בני הישיבות ואברכי הכוללים הם המה השבט לוי שכפי שנתבאר הוא המקור לכל קיום העולמות ושפעת הקדושה והברכה לעולם. והיום טוב של סיום הש"ס ע"י רבבות אלפי ישראל שזה היום טוב לכל אחד ואחד שזכה להתדבק בשכינה ע"י קביעות הלימוד בכל יום.

יתן ה' ומשפע השמחה הכפולה יתמשך שפע קודש שיתרבו הלומדים הן בשבט הלוי דדורנו בני הישיבות ואברכי הכוללים והן בלומדי התורה שקובעים עתים לתורה תמידים כסדרם, ומשם תושפע שפע רב בכל העולמות.

(נמסר במעמד סיום הש"ס בבואנס איירס - ארגנטינה ט"ו באב תשע"ב)